

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เครื่องหมายการค้าถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นสิ่งที่มิบอบาททางการค้าและเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ดังนั้น การให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายการค้าโดยมีระบบกฎหมายที่ถูกต้องชัดเจนและเหมาะสมจึงถือว่ามีผลจำเป็นอย่างยิ่ง

ในช่วง พ.ศ. 2538 ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization (WTO)) ลำดับที่ 59 จึงต้องผูกพันอย่างไม่มีเงื่อนไขต่อความตกลงระหว่างประเทศ ซึ่งได้มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาตามความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPS Agreement) โดยได้ให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาไว้หลายประเภท เช่น

1) ลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นการให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์ที่เกิดจากสติปัญญาของบุคคลประเภทต่างๆ เช่น งานวรรณกรรม เป็นต้น¹

2) เครื่องหมายการค้า และเครื่องหมายบริการ รวมถึงเครื่องหมายร่วม เป็นการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ความแตกต่างระหว่างสินค้าและบริการของบุคคล อันสามารถช่วยป้องกันการกระทำที่ไม่เป็นธรรมทางการค้าได้

3) สิทธิบัตร เป็นการให้ความคุ้มครองการประดิษฐ์คิดค้นให้ได้ผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีใดๆ ขึ้นใหม่ ซึ่งเทคโนโลยีการประดิษฐ์ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ²

¹ จักรกฤษณ์ ควณพันธ์. (2545). *กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. หน้า 88.

² จักรกฤษณ์ ควณพันธ์. (2544). *กฎหมายสิทธิบัตร แนวคิดและบทวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักนิติธรรม. หน้า 284, 286.

ตามพันธกรณีจึงต้องมีการออกกฎหมายให้ครอบคลุม และสอดคล้องกับข้อตกลงดังกล่าว เพื่อให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงได้มีการปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 ให้สอดคล้องกับพันธกรณีดังกล่าว โดยมีการแก้ไข เพิ่มเติมเนื้อหาสาระสำคัญรวมถึงหลักการของพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าในหลายประการด้วยกัน

ทั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานโดยทั่วไปของเครื่องหมายการค้า และสิ่งที่จะสามารถได้รับความคุ้มครองในฐานะเครื่องหมายการค้าได้ เนื่องจากเล็งเห็นว่ายังมีประเด็น ปัญหาทั้งในแง่ข้อกฎหมาย และในแง่ของทางปฏิบัติที่ยังขาดความชัดเจนแน่นอน ซึ่งจากการศึกษา พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า ฉบับดังกล่าวพบว่ามี การให้คำนิยามของคำว่า “เครื่องหมาย” ในลักษณะที่กว้างขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการเพิ่มความคุ้มครองในส่วนของรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ เข้ามาเพิ่ม และสามารถขอรับจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ซึ่งการบัญญัติในลักษณะดังกล่าวย่อม หมายความว่ารูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุอันมีลักษณะสามมิติย่อมสามารถขอรับความคุ้มครองในฐานะ เครื่องหมายการค้าได้ หากมีคุณสมบัติตรงตามที่กฎหมายเครื่องหมายการค้ากำหนด

จากการศึกษากฎหมายเครื่องหมายการค้าของประเทศไทยนั้นปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2474 ประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าใช้ ซึ่งในขณะนั้นได้มีการให้ความคุ้มครองแก่ สิ่งซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องหมายการค้าไว้อย่างกว้างขวาง โดยในมาตรา 3 วรรคแรกแห่ง พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2474 บัญญัติว่า ตามความหมายแห่งพระราชบัญญัตินี้คำว่า “เครื่องหมาย” ให้กินความถึงภาพอันคิดขึ้น ตรา คำจำหน้า ใบสลาก ตั้วนาม ลายมือชื่อ คำ ตัวหนังสือ ตัวเลข หรือชุมนุมแห่งสิ่งเหล่านี้

เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวมิได้กำหนดนิยามของคำว่าเครื่องหมายเอาไว้โดยตรงเป็น แต่เพียงการบัญญัติให้คำว่า “เครื่องหมาย” กินความถึงสิ่งต่างๆ ที่บัญญัติไว้ ดังนั้นจึงเป็น การยกตัวอย่างของสิ่งซึ่งสามารถเป็นเครื่องหมายได้เท่านั้นซึ่งถือว่าเป็นการบัญญัติในลักษณะ กว้างๆ จากการบัญญัติกฎหมายในลักษณะดังกล่าวจึงมีเครื่องหมายบางประเภทที่อาจใช้เป็น เครื่องหมายการค้าได้ เช่น รูปร่างของสินค้า หีบห่อบรรจุภัณฑ์ของสินค้า ซึ่งแต่เดิมในขณะนั้น ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายสิทธิบัตรใช้บังคับทำให้แบบผลิตภัณฑ์ต่างๆ จึงได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายเครื่องหมายการค้า

ต่อมาปี พ.ศ. 2534 ได้มีการแก้ไขกฎหมายเครื่องหมายการค้าเพื่อเป็นการยุติประเด็น ปัญหาดังกล่าวโดยการให้คำนิยาม ตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 เรื่อง ของคำว่า “เครื่องหมาย” ตามมาตรา 4 ไว้ดังนี้ “เครื่องหมาย” หมายความว่า ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพประดิษฐ์ ตรา ชื่อ คำ ตัวหนังสือ ตัวเลข ลายมือชื่อ หรือสิ่งเหล่านี้โดยวิธีใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน แต่ไม่หมายความรวมถึงแบบผลิตภัณฑ์ตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตร

อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 ได้แสดงข้อยกเว้นไว้อย่างชัดเจนว่า “เครื่องหมาย” จะไม่หมายความรวมถึง แบบผลิตภัณฑ์ตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตรหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ แบบผลิตภัณฑ์ ตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตรจะไม่ถือเป็นเครื่องหมาย ซึ่งตามกฎหมายเครื่องหมายการค้าฉบับนี้นั้นเหตุผลของข้อจำกัดนี้ คือ กฎหมายประสงค์จะแยกความคุ้มครองสิทธิในเครื่องหมายการค้ากับสิทธิบัตรออกจากกัน ทำให้เกิดความชัดเจนของกฎหมายยิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 ด้วยเหตุผลจากการเจรจาการค้าพหุภาคีรอบอุรุกวัยที่นานาประเทศได้ทำความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าและจัดตั้งองค์การการค้าโลกเสร็จสิ้นลงและมีผลใช้บังคับแล้ว ทำให้ประเทศไทยซึ่งเป็นภาคีสมาชิกองค์การการค้าโลกมีพันธกรณีที่จะต้องออกกฎหมายอนุวัติการให้สอดคล้องกับความตกลงดังกล่าว เพื่อให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ³

เรื่องของรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ เป็นบทบัญญัติหนึ่งที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมไว้ในคำนิยามของคำว่า “เครื่องหมาย” หมายความว่า ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพประดิษฐ์ ตรา ชื่อ คำ ข้อความ ตัวหนังสือ ตัวเลข ลายมือชื่อ กลุ่มของสี รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ หรือสิ่งเหล่านี้โดยอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน ซึ่งมีข้อที่น่าสังเกตว่ามีการให้คำนิยามของคำว่า “เครื่องหมาย” ในลักษณะที่กว้างขึ้น โดยมีการให้ความคุ้มครองแก่รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุในฐานะเครื่องหมายการค้าได้ หากมีลักษณะบ่งเฉพาะตามตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุอันมีลักษณะสามมิติ สามารถขอรับความคุ้มครองในฐานะเครื่องหมายการค้าได้ หากมีคุณสมบัติไม่ตรงตามลักษณะบ่งเฉพาะที่กฎหมายเครื่องหมายการค้ากำหนด หรือมีลักษณะต้องห้ามก็ไม่สามารถขอรับการคุ้มครองได้จากกรณีดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่ายังพบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามมาหลายประการ ได้แก่ คำนิยามที่ชัดเจนของคำว่ารูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ การขอรับจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่มีลักษณะเป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ ตรงตามลักษณะบ่งเฉพาะ แต่ในกฎหมายไม่ได้ระบุถึงลักษณะบ่งเฉพาะของประเด็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุที่ชัดเจนในการขอความคุ้มครองในสินค้าทำให้เกิดช่องว่างของกฎหมายที่นำมาเรียกร้อง และส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและแบบแผนการพัฒนาประเทศที่ได้มีการวางแผนเอาไว้

³ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แบบผลิตภัณฑ์ หมายความว่า รูปร่างของผลิตภัณฑ์ หรือองค์ประกอบของลวดลายหรือสีของผลิตภัณฑ์ อันมีลักษณะพิเศษสำหรับผลิตภัณฑ์ซึ่งสามารถใช้เป็นแบบสำหรับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมรวมทั้งหัตถกรรมได้

⁴ ทศไนย์ ฤกษ์सानติวงษ์. มปป. เรื่อง อุตสาหกรรมเครื่องหมายการค้า: ประเด็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ. กรมทรัพย์สินทางปัญญา. มปป.

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผู้วิจัยจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1.2.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของกฎหมายเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ
- 1.2.2 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา ความหมาย และลักษณะการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายการค้า
- 1.2.3 เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุตามกฎหมายต่างประเทศ และตามกฎหมายไทย
- 1.2.4 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ
- 1.2.5 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ

1.3 สมมติฐานการศึกษา

ปัจจุบันประเทศไทย ได้มีการให้ความสำคัญในเรื่องของการให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายการค้าเพิ่มมากขึ้น มีการเพิ่มเติมนิยามคำว่าเครื่องหมาย หมายความรวมถึง “...รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ...” ไว้อย่างชัดเจน ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2543 แต่ในทางปฏิบัติจริงกลับพบปัญหาในเรื่องความชัดเจนของคำนิยามของคำว่า “รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ” ว่ามีความหมายที่ครอบคลุมถึงสิ่งใดบ้างที่จะสามารถจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า เพื่อให้ได้รับสิทธิความคุ้มครองเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ เรื่องของลักษณะบ่งเฉพาะก็ไม่มีการระบุถึงอย่างชัดเจนถึงสิ่งที่จะขอรับจดทะเบียนได้ เป็นแต่เพียงนำข้อปฏิบัติตามมาตรา 7 มาประยุกต์ใช้กับเรื่องของรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ ดังนั้นจึงควรแก้ไขบทนิยามที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุให้ครอบคลุม ประกอบกับกำหนดแนวทางในการกำหนดลักษณะบ่งเฉพาะที่จะสามารถจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า เพื่อขอรับสิทธิการคุ้มครองในฐานะเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุไว้อย่างชัดเจน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเจ้าของสินค้าที่ได้รับการคุ้มครองในฐานะเจ้าของสินค้าที่จะทะเบียนเครื่องหมายการค้า และทำให้ผู้บริโภคสามารถแยกแยะสินค้าชนิดเดียวกันได้ ซึ่งจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อทั้งตัวเจ้าของสินค้าที่ได้รับการจดทะเบียน และผู้บริโภคที่เลือกใช้สินค้า ทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งทำการศึกษาประเด็นในการให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายการค้าในรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ โดยการศึกษาจะมุ่งเน้นการศึกษาจากหลักกฎหมาย คำอธิบาย รวมทั้งแนวคำพิพากษาทั้งในส่วนกฎหมายของต่างประเทศ ซึ่งถือเป็นประเทศที่มีวิวัฒนาการทางกฎหมายในเรื่องการให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายการค้าในรูปร่างรูปทรงของวัตถุที่น่าสนใจ และกฎหมายของประเทศไทย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์รวมถึงเสนอแนะมาตรการในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิด การปรับใช้และปรับปรุงกฎหมายเครื่องหมายการค้าของไทยให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

1.5 วิธีการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเป็นการศึกษาค้นคว้าและ วิเคราะห์ข้อมูลจาก หนังสือ บทความ เอกสาร วารสารกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 และแนวคำพิพากษาทั้งในส่วนกฎหมายของประเทศไทยและในต่างประเทศพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทราบความเป็นมาและความสำคัญของกฎหมายเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่าง หรือรูปทรงของวัตถุ

1.6.2 ทราบถึงวิวัฒนาการ ทฤษฎี แนวคิด ความเป็นมา ความหมาย และลักษณะการให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายการค้า

1.6.3 ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุตามกฎหมายต่างประเทศ และตามกฎหมายไทย

1.6.4 ทราบถึงปัญหาการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ

1.6.5 ทราบถึงแนวทางในการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในเครื่องหมายการค้าที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุตามกฎหมายเครื่องหมายการค้า